

Л. М. АБДАЛЛА

МАСИХ ДЕГЕН КИМДИ?

Б А Ш Л А Р Ы

АХМАТ БЛА ХАМИТ	4
КЪУРМАНЛЫКЪ КЪОЗУСУ	5
УЛЛУ АЛЛАХНЫ СЁЗЮ	9
УЛЛУ АЛЛАХНЫ КЪУРМАНЫ	11
ГЮНЯХ	14
ИБРАХИМНИ ЖАШЫ	18
АЛЛАХ БИРДИ	21
УЛЛУ АЛЛАХ БЛА АДАМ	26
КЪОШАГЪЫ	32

АХМАТ БЛА ХАМИТ

Ахмат конторланы биринде ишге тохтады. Ол ишине бюсюре-мейди деп айтыргыа да жарамаз эди. Алай, нек эсе да, таматасы бла тийишлисича, адетдеча келишалмагыаны уа кёрюнюп тура эди. Оноучу киши Ахматха бу иште, болгъан хунерин кёргюзтюп, бет жарыкылы болмазын сездиргенлей тура эди. Ол кесин танытырча, бир уллу ишни алгъанлай, таматасы аперимликни кесине алып амалны излеп тебирей эди.

Ахмат башха ишге кетерге да бир умут эте турду. Алай халгыа кёре, ол кезиуде бир мажалыракъ иш тапхан алай тынч болмагыаны баям эди. Аны юсюне уа Ахматны бу шинде хакы башха иш-леде алыргыа боллугъундан эсе эслерча аслам эди да, ол бу фирма-да ишлей турду. Юй бийчесин, юч да сабийин кечиндир ючюн, анга тийшли ахча керек болгъанын Ахмат кеси кесине айтханлай тура эди. Сабийлерине уа ол ыразы эди. Бютюн да таматасы Ха-саннга. Ол университетде инженер усталыкыгыа окъуй эди.

Болса да Ахмат ишлеген бёлумде хар нени да иги жанына тюрлендирген иш болду. Ала ишлеген жерге Хамит деп бир жаш келди. Ол Ахматдан эслерча жашыракъ, кеси да бир жарыкъ кёл-лю, кыуатлы адам — аны бла нени юсюнден да келишген алай кыйын туююл эди. Ма алай бла Ахматха ахшы тенг табылды.

Ала, тыш азыклары бирге ашай, ишден тышында заманларын-да да тубеше башладыла. Хамит да юйдегили эди. Аллахны ахшы-лыгындан, төрт да сабийи бар эди. Эки жашчыкъ бла эки кызчыкъ.

Кёп да заман озмай, Ахмат бла Хамит татлы тенгле болдула. Бири бирине кьонакыгыа жюрюй башладыла. Олтуруп, чай да иче, ушакъ бардыргъан алагыа нечик хычыуун кёрюне эди!

Заман да бара, ала да тюрлю-тюрлю затланы юслеринден сёлеше, кёп сагыт оза эди.

Эм алгыа аланы ушаклары ишлерини юсюнден эди. Алай бир кесекден ала тюрлю-тюрлю жашау халланы юслеринден да айта башладыла. Аланы ушакларында иги кесек жерни дин ала эди. Алай бу затда экисини да эслерча башхалыклары бар эди. Ахмат муслиман эди, аны татлы тенги Хамит а дайым да Тауратны, Файгъанбарланы Жазмаларын, Забурну, Инжилни окъуй, Исса Масихни¹ окъууна табыннганладан эди.

¹ Масих деген — «майланган» деген магыананы тутады. Бурунгу Израильде патчахны башына зейтун жау сюртгендиле. Иссаны заманында халкъ Масихни келирин сакълагъанды. Файгъанбарланы Жазмаларына кёре Ма-

Ахматны бек сейир этдирген а, ол Хамитни биле тургъаны къадар, аны динине, Аллах бла халларына бекден бек намыс эте бара эди. Аны Аллах бла халларын Хамит кеси да алай шарт сезала болмаз эди: ала алай таза, алай жууукъ эдиле. Ма аны ючюн билирге суйдю Ахмат ол халланы. Хамитни жашаууну Аллах бла байламлыгъы баям Масихден башлана болур эди, деген оюм келди Ахматны акъылына.

Тюзюн айтханда, Масиххе Ахмат да ийнана эди. Алай ол ийнаныу башхаракъ эди. Ахмат Мариямны жашы Иссаны юсюнден Къуранда жазылгъаннга ийнана эди. Масихни Мариям деген къыз тапханын. Ол, Аллахны буйругъу бла Исса кѣп сейир ишле этгенин, Аны юсюнден Инжилде жазылгъанны да биле эди. Ахмат ангылагъандан, ол билген тамамлыкъ этмей эди, ол жаланда ишни-халны бир кесеги эди. Аны юсюне Ахмат Куранда аты кѣп айтылгъан, Уллу Аллахны Келечиси Расулну юсюнден кѣбюрек билирге сую эди.

Ахырында, Ахмат, билирге суйгенин жашыралмазын ангылап, Масихни юсюнден кесини татлы тенги Хамитге сорургъа таукел болду. Ызы бла уа кѣп сейирлик ушакъ тууду.

КЪУРМАНЛЫКЪ КЪОЗУСУ

— Сен манга Мариямны жашы Иссаны юсюнден айтчы, — деди Ахмат тенгине. — Мен Аны юсюнден кѣбюрек билирге суюме.

Хамит, бир кесек сагъыш этди да:

— Масихни дунягъа нек келгенин билирге сую эсенг, — деди, — къурманлыкъны магъанасын ангыларгъа керексе.

— Къурманлыкъ дегенинг? Аны магъанасы неди да? — дегени айтды Ахмат.

— Къурманлыкъны магъанасын биз Къурман айда болуучу ишге кѣре ангылайбыз. Ол а, кесинг билгенден, Аллах Ибрахим файгъанбардан жашын къурманлыкъ этерин тилеген кюнден башланады, — деди Хамит. — Алайды да Аллах аны орнуна къурманлыкъ этип къутулур амалгъа ыразылыгъын айтмаса, иш не бла бошаллыгъы баям эди да?

— Да хау, Ибрахим ёлюр эди, — деди Ахмат.

сих (неда Тюзлюк Патчахы, Къоруулаучу) Даут патчахны туудукъларындан боллукъ эди. Халкъны азапдан сакълагъан, Ёмюрлюк Патчахлыкъны тох-ташдыргъан да Ол боллукъ эди.

— Къурманлыкъны магъанасы да андады, — деди Хамит.

— Биреу биреу ючюн жан бередиди. Уллу Аллах, аны орнуна буюруп, къурманлыкъгъа къойну бергенди. Мен да, Ибрахимни жашыча, ёлюмню къолундама.

— Ол айтханынгы къалай ангыларгъа боллукъду, — деди Ахмат, тенги айтханнга тюшюналмагъанын сездире. Хамит а жууабын толу берди:

— Сыйлы Китапда, Инжилде былай жазылыпды:

«Нек десегиз, гюнях ючюн тёлеу ёлюмдю, Адлахны саугъасы уа Раббийбиз Масих Иссада ёмюрдюк жашауду». (1)

— Мени гюняхым ючюн тёлеу — ёлюмдю. Мен гюняхлыма. Кертиди, адамланы алларында мен бек иманлыча кёрюнеме. Кюн сайын намаз этеме, Уллу Аллахны Сёзюн окъуйма, Анга къуллукъ этеме. Алай Уллу Аллахны аллында мен гюняхлыма. Уллу Аллахны аллында тап-таза, гюняхсыз, тамамлы бармыды? — деген сорууну айтды Хамит.

— Жокъду, — деди Ахмат. — Гюняхсыз, тамамлы да жаланда Уллу Аллахды.

— Алай эсе, Аны аллында барыбыз да гюняхлыбыз да? — деди Хамат.

— Хау, алайды, — деди Ахмат.

— Алай эсе уа, мен да Ибрахимни жашыны халындама — ёлюмню къолундама. Да сора мени ючюн къурманлыкъ боллукъ къайда? Мени ючюн да Аллах бир башханы къабыл этген болурму? — деген сорууну да салды Хамит.

Ахмат анга жууап табалмады. Хамит а сёзюн бардырады:

— Масих бла бир заманда жашагъан Зекерияны жашы Ахия, Аны биринчи кёргенинде окъуна айтханды:

«Ма Аллахны Къозусу, Ол дуняны гюняхын Кесини бойнуна алады». (2)

Масих къозучукъ болмагъанды. Ол Аллахны Къурман Къозусу болгъанды. Ол Уллу Аллахдан келгенди. Ол башындан келгенди. Сыйлы Нюрден толгъан Мариям, къарынлы болуп, жаш тапханды. Кесинг билгенден, Анга Мариямны жашы, Уллу Аллахны келямы, Уллу Аллахны Нюрю деп да айтадыла. Ол тап-таза болгъанды. Ол кёкден жерге Аллахны Къурманлыкъ Къозусуча келгенди. Уллу Аллахны аллында тап-таза, тамамлы да жашауу бла Масих Къурманлыкъ Къозу болгъанын билдиргенди. Анга: «Уллу Аллахдан кечим тилейме», — дер кереклиси болмагъанды. Нек дегенде,

Ол кертиси бла да Аллахны таза, Къурманлыкъ Козусу болгъанды. Битеу дунияны гюняхын бойнуна алыр ючюн, Ол Къурманлыкъ Къозуча келгенди.

Ол Къурманлыкъ боллугъу болмай къалмазлыкъ зат эди.

Ол Кесини жашауун ёлюмге бергенде болгъаны да алайды. Алай Ол ёлгенден тиргизилгенди. Ол бир заманда бу дуниягъа къайтмай къаллыкъ туююлдо.

Хамит, бир кесек тынгылап, дагъыда Ахматха къарады:

— Мен да Ибрахимни жашыны халындама, мен да ёлюмню къолундама. Алай мени гюняхым ючюн къурманлыкъ этилгенди. Уллу Аллах а, гюняхларымы кечип, жаннетде ёмюрлюк жашауну бергенди. Масих битеу да адам улуну гюняхларын Кесине алгъанды. Ол санда, Ахмат, сени гюняхларынгы да.

Ахмат, терен сагъышларына кетип, иги кесек заманны турду. Бир ауукъдан былай айтды:

— Да Масих битеу дунияны гюняхын кесине алгъан эсе, мен ёллюк туююлме... Алай эсе уа мен ёлюмсюзме.

— Ахмат, — деди Хамит, — сёз ючюн, сени туугъан кюнюндю, Масих а сени эшигинги къагъады. Аны къолунда саугъасы, Кеси да санга: «Ахмат, Мен санга бир саугъа этерге сюе эдим, — гюняхларынгы кечлу, ёмюрлюк жа шау, Уллу Аллах бла бюгюнден окъуна башлап, жууукълашыу. Алай сенден излегеним: Сен тобагъа къайтыргъа, гюняхларынгы ачыкъларгъа, сени ючюн Мени къурманлыгъымы хайырындан кечим алыргъа керексе. Сен бу саугъаны алсанг, ол — сеники, алмасанг а — угъай», — дегенди.

Ахмат бусагъатда эшитгенини юсюнден кёп оюм этди. Ол, не айтыргъа билмей, сёз табалмай, бир къауум заман турду.

— Не къужур юлгюдю дей болурса сен, — деди Хамит. — Алай ишни башы неди десенг, дин къуллукъчу Аллахха жолунгу Масихни юсю бла боллугъун айтханда, кертиси бла да Мариямны жашы Исса келип, эшигинги къакъгъанча болады. Ол Инжилде кертиси бла да алай айтады:

«Ма, къарачы! Эшикни къатында сюелип, аны къагъып турама! Мени ауазымы эшитип, эшигин ким ачса да, аны къатына келликме, эм аны бла, ол да Мени бла бирге ушхууур ашарыкъбыз». (3)

Хамит сёзюн бардырады:

— Масиххе эшикни ачып, Аны кесинги жашауунга чакъыргъанынг, Ол да сени бла ётмек ашагъаны, ушакъ къылгъаны — бары да Уллу Аллахны манга, санга, башхалагъа да саугъасыды.

— Мени, Хамит, санга айтырыгым, — деди Ахмат, — сен манга Масихни юсюнден айтхан сёзле жүрегими теренине синггендиле. Энди мен бизна ушагыбызны юсюнден иги кесек оюм этерге керекме. Алай жангы тюбешиуюбюзде да эшитирге сюе эдим Масихни юсюнден.

УЛЛУ АЛЛАХНЫ СЁЗЮ

— Озгъан жол сен Мариямны жашы Иссаны юсюнден айтханынг мени кёп сагъыш этдиргенди, — дей, сабыр айтды Ахмат. — Жанынга тиймесе, мени бир къауум сорлугъум барды Масихни юсюнден. Жангы ушагъыбызны башлардан алгъа алагъа жууап эшитирге сюе эдам.

— Да айт, ачыкъдан айт, — деди Хамит, Ахматны нени юсюнден айтырыгъын кеси да сезе.

Ахмат сабыр халда башлады:

— Сен билгенден, биз, мусламанла, кёкден келген китаплагъа ийнанабыз: Таурат /Мусаны беш да китабы/, Забур /Дауутну зикирлери/, Инжил /Иссаны юсюнден хайыр хапары/, Сыйлы Къуран. Алай, мени юйретгенлерине кёре, быланы бир Къурандан къалгъанын чюйютлюле бла масихле бузгъандыла да, энди алада жазылгъаннга ийнаналмайбыз. Алайды да, сен ийнанган Сыйлы Китап алай бузулгъанды — ол шёндю керти бла жалгъаны къатышдырып жазылгъаныды.

— Да сен ол затны кертилигине къалай болса да бир шагъатлыкъ этген тарих шартла табаллыкъмыса? — деди Хамит.

Ахмат энди бир кесек сагъышха кетди. Алай, кеси да сейир эте, бош кенгеш халда айтылгъандан башха бу мени болсун дерча шагъатлыкъ шарт табалмады.

— Сора, — деди Хамит, — ол сен айтхан бузукъла къалай бла болгъандыла, аланы мурдорлары неге тыянады?

— Аны мен айталмам, — деди Ахмат. — Аллай уллу магъаналы соруулагъа манга киши да жууап бермегенди.

Хамит бир кесек сагъыш этгенден сора айтды:

— Къуранда бузукъ болур деб а келемиди акъылынга? — деди ол.

— Астофирулла, Аллах сакъласын! — деди Ахмат. — Алай болургъа амалы да жокъду. Къураннга аллай мурат бла жангыз бир адам окъуна узалса да аны киши да жууукъ къоймаз эди.

— Да сора, — деди Хамит, — биз Тауратха, Файгъамбарла Жазмасына, Забургъа неда Инжилге башха кёзден къарагъанмы сунаса да? Сыйлы Жазманы, Сыйлы Китапны тюрлендирирге, бузаргъа деп кимни акъылына келликди? Мен кёкню, жерни да жаратхан Аллахха, Уллу Кючю болгъан, Билгич Аллахха ийнанган къадарда, Аллахны не ишине да ийнанама. Ол адамлагъа Кесини Сёзюн бергенча, ол Сёзюн сакълай да биле болур.

Сора Хамит Ахматха тюрслеп къарады да:

— Хар не да Уллу Аллахны буйругъуна кёре болгъанына ийнамыса? — дегенни айтды.

— Хау, ийнанама, — деди Ахмат.

— Алай эсе, Уллу Аллахны Кесини Сёзюн сакъларгъа Кючю жетерикми эди?

Ахмат аны юсюнден даулашмады:

— Хау, Уллу Аллахны Ёз Сёзюн сакълар ючюн кючю жетерикди.

— Билемисе, Ахмат, — деди Хамит. — Сыйлы Китап сейирлик китапды; аны 1400 жыл чакълыны ичинде жазгъандыла! Аны санында: Таурат /Мусаны беш да китабы/, Забур /Дауутну зикирлери/, Инжил /Иссаны юсюнден хайыр хапар/, башхаланы да Уллу Аллахны файгъанбарлары жазгъандыла. Тауратда, Файгъанбарланы Жазмаларында да, Забурда да Масих туугъунчу болгъан ишле айтыладыла. Инжил а Масих дуниягъа келгени бла башланады. Сыйлы Китап юч да тилде жазылгъанды.

— Ала не тилледиле? — деди Ахмат.

— Бурунгу яхуда, арамей эмда грек тилледиле, — деди Хамит. — Бу Сёзню бере, Уллу Аллах ишни тюрлю-тюрлю адамлагъа буюргъанды: бирлери солтанла, кьуллукъчула болгъандыла, бирлери уа — сюрюучюле, чабакъчыла. Сыйлы Китап кертиси бла да Уллу Аллахны Закийлигиди, нек дегенде, аны жазар ючюн аллай бир заман кетгенликге, ол ишге аллай бир адам къатышханлыкъгъа, бу китап — бир чыгъармады. Бу Сыйлы Китапны башындан аягъына дери келген, бир тема барды. Ол да — Масихди.

— Да 1400 жылны Уллу Аллах къуру да Масихни юсюнденми айтып тургъанды? — деп, сейир эте сорду Ахмат.

— Ахмат, — деди Хамит шара. — Уллу Аллах Масихни юсюнден битеу да дуния жаратылгъанлы бери айтып келеди, бюгюн да айтады.

— Алай боламыды да? — деди Ахмат, ишекли бола.

— Хау. Ол Уллу Аллахны кьолундан келмезлик зат туююлдою, — деди Хамит. — Алай аны юсюнден энди тюбешгенибизде сёлеширбиз.

— Охо, мен бек суююп сакъларыкъма, — деди Ахмат.

УЛЛУ АЛЛАХНЫ КЪУРМАНЫ

— Масих анча заманны ичинде битеу да Сыйлы Китапны баш темасы болуп келгени мени бек сейир этдирмеди.

— Эсингдемиди, Масихни юсюнден сёзюбюзде бизни гюняхларыбыз ючюн Аллах Аны Къурманлыкъ Къозу этгенини юсюнден айтханыбыз? — деди Хамит.

— Эсимдеди. Аллай затны къалай унуталырса, — деди Ахмат.

— Уллу Аллах къурманлыкъны юсюнден Мариямны жашы Иссагъа дери да айтып келгенди, — деди Хамит.

— Къалай бла? — деди Ахмат.

— Сёз ючюн, Хабил бла Абилни заманларында дуняда ненча адам жашагъанды? — деп сорду Хамит.

Соруу Ахматны сейир этдирди. Алай ол жууабын айтды:

— Тёртеулен: Адам, аны къатыны Хауа, Хабил, сора Абил, — деди.

— Жаланда тёртеулен. Алай Уллу Аллахха табыныр ючюн жаланда къурманлыкъ керек болгъанын ала окъуна билгендиле. Ала аны къалай бла билирге боллукъ эдиле? — деди Хамит, сора жууабын да кеси айтды:

— Уллу Аллахны тазалыгъын, зиянсызлыгъын билгендиле. Адам а гюняхлыды, анга гюняхларындан къутулур амал керекди.

Нух файгъанбар Уллу Аллахха табыныр ючюн къурманлыкъла этгенди. Ибрахим файгъанбар да ол халда. Муса файгъанбар, Дауут, битеу Масихни келечилери да Уллу Аллахха къурманлыкъ этип тургъандыла. Мен да Уллу Аллахха алай табыннганымы билемисе?

— Угъай. Энди уа сен чамгъа кёче башлагъанса, — деди Ахмат. Сен, базаргъа барып, къурманлыкъ мал алмайса, — деди ол, ышара.

— Мен Уллу Аллахха Масих бла, Аны Къурманлыкъ Къозусу бла, ол мени ючюн къурманлыкъ этилген Масих бла табынама, — деди Хамит. — Аны юсюнден Инжилде да жазылыпды:

«Нек дегенде, Аллах бирди. Аллахны бла адамланы араларында келечи да бирди. Ол адам Масих Иссады. Ол битеу адамланы жулар ючюн Кеси Кесин къурманнга бергенди, кезиуюнде этилген шагъатлыкъ буду». (1)

Уллу Аллах бирди. Аны бла адамланы араларында уа Масихди. Кесин битеу адамла ючюн, сени ючюн да къурман этген. Адам улу битеу да тарихни ичинде Уллу Аллахха аны ючюн къурман болгъан Масихни юсю бла табынады.

— Мен сен айтханны ангылай башлагъанма, алай толусунлай тюшонюр ючюн, манга тынгылыракъ ангылатыргъа керекди, — деди Ахмат, бусагъатда эшитгенин оюмлай.

Хамит, бир кесек сагъыш этип, былай айтды:

— Тарихде къурманлыкъны магъанасын Уллу Аллах Тауратда / Мусаны китапларында/ Мусаны юсю бла ачыкълагъанды. Гюняхдан къутулур ючюн къурманны юсюнден жүрюген Закон да /Аль-Шариатда да/ белгиледи. Жазманы аны юсюнден айтханы былайды:

«...Тауратны Законауна кёре, хазна къалмай, хар зат да къан бла тазаланады, эм къан тёгюлмей гюнях кечилмейди». (2)

— Да сора бу окъууну Мариямны жашы Исса бла не байламлыгы барды? — дегенни айтды Ахмат.

— Ол былай болады, — деди Хамит, — Къурманны юсюнден окъуу бла бирге, файгъанбарла Масихни юсюнден да кёп билгич сёз айтхандыла. Ол билдириулени ичинде, бу дуниягъа Исса келлиги, бизни гюняхларыбыз ючюн Ол Кесин къурман этериги да айтылгъанды.

Хамит Сыйлы Китапны чыгъарып ачханды да Ахматха кёрюзтгенди:

— Кесинг къара да окъуп чыкъ Масихни къалай къурман болгъаныны юсюнден. Муну Ишай файгъанбар Масих келирден 700 жыл алгъа жазгъанды:

«...Ол а бизни амалсызлыгыбызны, ачыгъаныбызны да Кесине алды. Биз а Уллу Аллах Аны Кеси этген гюняхлары ючюн жууапха тартхан сунган эдик. Алай Аны ачыгъаны, азабы да Анга бизни ючюн берилген эдиле. Ол бизни ючюн азап чеге эди. Аны азабы бизге тынчлыкъ келтирди. Аны жаралары бла сау болдукъ. Биз, къойлача, хар ким кеси жолуна чачылдыкъ. Аллах а битеу бизни терсликлерибизни Анга жүкледди. Ол ачыгъанын, азабын да кётюрдю. Ол чамланмады, ауазын эшитдирмеди, къурманлыкъгъа баргъан къозуча болду. Ол жүнюю къыркъыла тургъан къозуча турду, кесин къоруулар ючюн а жүк да айтмады...» (3)

Ахмат, бу билгич сёзле жүрегине жетип, сейир эте:

— Кертиси бла да Мариямны жашы Исса туугъунчу кёп ёмюр алгъа жазылгъан затмыды бу? — дегенни айтды.

— Хау, — деди Хамит. — Сора ол билгичликге кёре Масих Дауут патчахны дукъумундан чыгъаргъа керек эди. Масихден бир минг жыл алгъа жашагъан Дауут туудугъу Масихни кергичге салынныгъын алгъадан толу да суратлап айтады. Сен билгенден, кергичге салып ёлтюрюу эм азаплы сынам болгъанды. Бир ке-

секден адамны жиклери чюйре айланнгандыла, ичин а суусап-лыкь кюйдюргенди. Забурда былай жазылады:

«Мени кючюм сууча тегюлгенди, мени сюеклерим жиклеринден чыкьгьандыла, мени жюрегим балауузча болуп кьалгьанды, мени ичим-де эригенди. Мени кьарьуум кьошун сыныкьча кьуругьанды, мени тилим мени тамагыма жабышханды; Сен да мени ёлюм топурагына тюшюргенсе. Нек дегенде, итле мени кьуршалагьандыла, тегерегиме огьурсуз жыйышла басыннгандыла, мени кьолларыма, аякларыма да аслангача чанчып ётдюргендиле. Битеу сюеклерими санарча болгьан-ма, кеслери уа манга кезлерин аралтып кьарайдыла; Мени кийимлери-ми кеси араларында юлешедиле, чеп атадыла». (4)

Азап чекдирип ёлтюрююню бу тюрлюсю Дауутну заманында болмагьанлыкьгьа, ол ишни билгич халда суратлайды. Быллай амал иги да кеч чыкьгьан эди. Аны римлиле Масих Иссаны заманында хайырланнгандыла.

— Мен ангылагьандан, сен бу билгичлик Мариямны жашы Иссаны заманында толгьанды, дегенлигинди, — деди Ахмат.

— Мындан сора да Масихни заманында кеп башха билгичлик да толгьанды, — деди Хамит, — Бир бирледе Кесини жашауун телерге берир ючюн келгенин Масих Кеси да сагына тургьанды. Неда былай айтханды:

«...Нек дегенде, Кекню Келечиси² окьуна, Кесине кьуллукь этдирир ючюн угьай, Кеси кьуллукь этер ючюн, Кесини жанын берирге келгенди». (5)

— Ахмат, энди Улуу Адлахны кьурманыны юсюнден окьууну битеу да Сыйлы Катапта айтыла, Масихни юсюнде толгьанын кердюнгю?

— Хамит, мен бу жолгьа дери аны юсюнден эшитмегенме. Ол бек сейир эди. Аны юсюнден оюм этер ючюн манга заман керекди. Алай, сен кьайгьы этме, мен дагьыда келирме да, андан да кеп соруу берирме.

— Охо, алай мен бу Сыйлы Китапны санга саугьа этин берейим, — деди Хамит. — Инжилден башла да, анда уа Масихни, Аны сейирлик ишлерини юслеринден да окьурса.

— Саппа-сау бол, — деди Ахмат. — Мен Жазманы /ахль аль-китапны/ юсюнден Кьурандан билеме, алай Жазманы кесин а окьумагьанма. Мен Мариямны жашы Иссаны окьууну, жашаууну да юслеринден окьуп билирге бек сюеме.

² Ол атны Исса Кеси Кесине атап айтхан эди.

ГЮНЯХ

— Хамит, — деп башлады Ахмат сёзюн, арсар бола. — Билемисе, озгъан тубешиуюбюзден бери Масихни юсюнден ушагъыбыз эсимден кетмей турады. Аны адам улуну гюняхлары ючюн жанын бергени, азап чегип ёлгени кёз аллымдача турадыла. Алай мен билирге суйген дагъыда бир зат барды. Бу гюнях дегенлери къайдан келеди? Адамланы гюняхны юсю бла къайгъылары неден чыгъады? Сен аны манга ангылаталлыкъмыса? — дегенни айтды Ахмат.

— Ангылаталырма дейме. Алай, бек башы, биз гюняхны неден башланнганын билирге керекбиз, — деди Хамит.

Тауратда айтылгъаннга кёре, Аллах дуняны бла адам улуну жаратханда, биринчи адамланы жаннетге кёчюргенди. Жаннетде адам артал да таза, Аллах бла уа тамамлы байламлыкъда болгъанды. Алай, кесинг билгенден, жаннетде ол байламлыкъны бузгъан бир иш болгъанды. Не болгъанын а билесе да, Ахмат?

— Да, шайтан келгенди да, болгъанны бузгъанды, — деди Ахмат.

— Тюппе-тюз алайды, — деп жууаплады Хамит. — Уллу Аллах адамгъа иги бла аманны айырыргъа юйретген терекден кёгет ашамагъыз дегенди:

«Не терекни кёгетин да ашаргъа эркинсе, алай иги бла аманны айырыргъа юйретген терекден ашаргъа эркин этмейме, нек дегенде, аны кёгетин ашагъан кюнюнде окъуна ёлюп къаллыкъса». (1)

Сора шайтан жиян сыфатлы болуп келгенди да Адам бла Хауаны терилтгенди. Ала уа, Аллах айтханны истемей, ол кёгетни ашагъандыла. Ызы бла уа аны адам улугъа уллу хатасы келгенди — гюнях адамны бир кесеги болуп къалгъанды, адамла бары да гюняхлылагъа саналгъандыла.

— Битеу да адамла гюняхлыла болгъанларына уа ийнанамыса? — деди Ахмат, бир кесек ишекли да бола. — Аны ангылагъан къыйынды. Бири къалмай, бары да гюняхлыла болуб а къалай къалгъандыла?

— Адам кеси да ол ашагъан кёгетича болуп къалгъанды. — Анда иги, аман да, халаллыкъ, харамлыкъ да къатышып орналгъандыла. Адам бирде бир аламанат иги иш этеди, бирде уа айтып-айтмазча, аллай харамлыкъ этерге да болады. Неда биреуню юлюшюшне сугъанакълыкъ этеди. Адам бирде къайгъырыулу, ариу кёллю болады, бирде уа — изарлы, менсиниулю, ёхтем, огъурсуз болады, башха гюняхлы шартладан да толуп къалады.

Сен айтханлай, Ахмат, бу хар кимни да кыйгысы болуп кыалганды. Аны тюбуне жетерге дуняны битеу динлери да кюрешиди. Аны кырутур ючюн, битеу да кыралла законла жазып чыгарадыла. Бек палахы уа — адам гюнях ишле этгени ючюн гюняхлы туююлду. Ол гюняхлы болганы ючюн гюнях этеди. Бу зат адамда гюнях бла харамлык этген бир гитче фабрикачыкыга ушайды. Алай туююлмюю? — дегенни айтып, Хамит Ахматха тюрслеп кырады.

— Ол адамны юсюнден айтылганына угый деп айталлык туююлсе. Ол кертиси бла да халаллык бла харамлык кытыш затды, — деди Ахмат. — Алай бу затда шайтанны не иши барды ансы?

— Адамны гюняхлылыкы аны шайтанны оноуна тюшгенини себеби болганды. Адам бла бирге битеу адам улуну да, — деди Хамит. — Бир заманда Адам бла Хауаны терилтген шайтан огъурсуз ишин бюгюн да бардырганлай турады. Адамланы терилте, ала гюняхлы ызларындан чыкмай турурча этерге кюрешиди. Алай эсе уа, бизни гюняхыбызны хайырындан шайтан бизни жашаубузга оноу этип турады. Аны бла уа бизни Уллу Аллахдан кери этерге кюрешиди. Ма ол гюняхны хатасындандыла шендю дуняда бола турган палахла бары да.

Уллу Аллах дуняны ариу, тамамлы да кыураганды, алай адам ол дуняга кеп палах, огъурсулук да келтиргенди. Сёз ючюн, халкыла араларында уруш кыаугала, бир бирни унукдуруу, ыркыфлау дегенча эриши ишле. Ала, башха палахла да жер башында адамны жашауун бузадыла, аны осал этеди.

— Сен айтханга кере, Уллу Аллах бизни артал да башхала этип жаратханды. Дуняны шендюгю халы уа адамны ол биринчи гюняхындан башланганды. Алаймыды? — деди Ахмат.

— Хау, алайды, — деди Хамит. — Гюнях адамга Адамдан келгенди.

«Ол себепден, бир адамны юсю бла гюнях, дуняга кирип, гюняхны юсю бла уа ёлюм да алай, битеу адамлагыа кечгенди. Нек дегенде, бары да гюняхлы болгандыла». (2)

Гюняхны бек уллу палахы ёлюмдю. Адамны чархыны, нюрюню да ёлгени.

— Чархы бла нюрюнюмю? — деп, Ахмат Хамитге соруулу кырады. Нюрюню ёлгени дегенни уа кылай ангыларгыа боллукду?

— Уллу Аллах адамга «ол кететни ашасанг, ёлюп кыаллыкыса», — деген эди, — деди Хамит. — Уллу Аллах иманлы, Сёзюне да

табылуучу болган кьадарда, адам улугъа ёлюм келгенди. Башха-ча айтханда, хар адам, кеч эртте болса да, ёлюмге тюбемей кьал-майды. Гюняхлы эдамны уа чархы ёлгени бла кьалмай, нюрю да ёледи, жаны чыгып кетеди.

— Аны кьалай ангыларгъа боллукъду? — деди Ахмат.

— Гюняхны хатасындан адамны жаннетден кьыстагъандыла. Ол Аллах бла таза, тамамлы да жууукълукъда болган жеринден кьысталгъанды. Аллахдан кери болгъанда уа, адамны нюрю да ёлгенди. Алай бла бизни Аллахыбыздан айыргъан гюняхыбыз бла огъурсузлугъубуз болгъандыла. Ма аны хатасындан энди адам Аллахны тийресинден кетгенди. Аллах Кеси таза, сыйлы да болгъаны себепли, Аны гюнях бла бир тюрюлю байламлыгы боллукъ туююлду. Ол себепден, адамгъа Кьутхарыучу керек болгъанды. Бизни гюняхдан кьутхарлыкъ жаланда Олду. Сен, Ахмат, кесинги гюняхларынг жазылып тургъанларына уа ийнанамыса?

Ахмат, бир кесек кьайгылы да болуп:

— Мен билгенден, аланы, адамдан таймай, аны биргесине жүрюген эки да мёлек жазгъанлай турадыла, — дегенни айтды.

— Хау, Аллах бизни небизни да биледи, — деди Хамит. — Хар иги ишибизни, хар осал ишибизни, хар сёзюбюзню, хар оюмубузну, хар умутубузну. Бары да жазылыпды. Бары да Уллу Аллахдады. Сени ишлеринге ахыратда кьалай багъа бичиллигин билемисе?

— Угъай. Аны жаланда Уллу Аллах биледи, — деди Ахмат шош ауаз бла.

— Уллу Аллах, Ахмат, сени сюегенин унутма. Уллу Аллахны Кьурман Кьозусу, Мариямны жашы Исса битеу бизни гюняхларыбызны бойнуна алгъанды. Хар не ючюн да барды кечим, — деди Хамит сабыр халда.

Ахмат бир кесек сагъыш этди да, сора:

— Масихни магъанасы алай уллу эсе, Адам бла Хауа Аны юсюнден нек эшитмегендиле?

— Ала Масихни юсюнден эшитгендиле десем а манга ийна-нырыкъмыса? — деди Хамит.

— Угъай, алай болургъа амалы жокъду. Адам бла Хауа Аны юсюнден эшиталлыкъ туююл эдиле, — дегенни айтды Ахмат.

— Уллу Аллах адамны сюеди, аны бла байламлы болургъа да сюеди, — деди — Хамит. Масихни юсюнден да эм алгъа андан айтып башлагъанды. Адам бла Хауагъа болган трагедияда дагъы-да бир затха эс буругъа керекди. Кеч-эртте болса да, Азатлаучу, келип, адамны шайтанны азабындан эркин этерикди, дегенди.

Уллу Аллах аны шайтаннга айтханды. Адам бла Хауа уа аны эшитип тургъандыла.

«Мен сени бла тиширынуу арагъызда сени туудугъунг бла аны туудугъуну араларында къажаулукъну туудурум да: ол сени башынгы эзер, сен а ууунгу аны табанына иерге кюреширсе». (3)

Сыйлы Китапны битеуюнде да, жашла аталарыны атларын жүрүтедиле. Ибрахимни жашы, Якъупну жашы дегенча. Былайда уа «къатыныны урлугъуну» юсюнден айтылады. Кюнлени биринде, атасы болмагъан, жаланда анасы болгъан биреу келир. Ол жаш шайтанны адамгъа этген бийлигин ууатыр, ол а Аны «табанын» ууларгъа кюрешир.

Былайда биз Мариямны жашы Исса адам улуну гюняхларын алгъаныны юсюнден айтылгъанын кёрюп турабыз.

— Ма сейир-тамаша, — деди Ахмат. — Да алай эсе, Уллу Аллах Масихни юсюнден биринчи адамлагъа окъуна билдиргенди. Сора Аны аты Сыйлы Китапда сагъынылып келгени кертиси бла да ишни башыды. Хамит, сен мени келир тюбешиуюбюзге дери кёп затны юсюнден оюмларча этдинг.

ИБРАХИМНИ ЖАШЫ

— Сени Инжилни юсюнден оюмунгу бек билирге сие эдим, — деди Хамит тенгине.

— Бу кертиси бла да сейир—тамаша Китапды, — деди Ахмат. — Бу жолгъа дери быллай затха кёзюмю ачмагъанма. Масихни сейир ишлерини юслеринден, бютюн да Аны тауда айтхан ууазыны юсюнден окъугъанымда аны аламатылыгына сейир этгенлей тургъанма. Бу окъууда аллай ачыкълыкъ, теренлик да барды. Душманланы сюерге, азапчыла ючюн тилек этерге дегени уа эндиге дери болмагъан оюмну «башы тубюне» этеди.

Аны тилекни юсюнден айтханы мен эндиге дери эшитип тургъандан башхады. Ачыкъдан айтханда, бу Китап мени кёлюме жетгенди, уллу сейирге къалдыргъанды. Алай аны бла бирге мени акъылымда жууапладан аз болмай, соруула да туугъандыла.

— Ол а сейирди да, — деди Хамит, ышара. — Алай эсе, биринчи соруудан башлайыкъ.

— Охо, айтханынгча этейик, — деди Ахмат. — Да ма — Инжил, Ибрахимден башланып, Дауутну юсю бла Масиххе дери нек келеди?

Хамит, бир кесек сагъыш этип, айтды:

— Сыйлы Китап бир толу китапды, баш темасы да бирди дегенибиз эсингде болур.

— Хау, эсимдеди, — деди Ахмат.

— Теманы аты уа эсингдемиди?

— Масих, — деди Ахмат.

— Сени сорууунга жууап да бу тема бла байламлыды, — деди Хамит. Билгичликге кёре, Масих Ибрахимни туудугъу, Дауутну туудугъу болургъа керекди.

Ахмат, эшитгенин акъылында бишире, бир кесек оюмлады. Сора:

— Ол бары да сейирди, алай сен манга файгъанбарланы билгичликлеринден энтда да толуракъ айтып ангылатырмы эдинг? — деди. — Бир кесек сагъыш этип, Хамит башлады:

— Бир жол, 4000 жыл мындан алгъа, Уллу Аллах Ибрахимге / анга Абрам да дей эдиле/ Сёзюн айтды. Ол Ибрахимге айтханыны ызындан адам улугъа уллу ишле башланырыкъ эдиле. Тауратда/ Мусаны китабында/ былай жазылыпды:

«Туугъан жеринги, халкъынги, ата журтунгу да къой да, — деди Уллу Аллах Ибрахимге, — Мен айтхан жерге атлан. Мен сенден уллу халкъ жайылырча этерме, ыразылыгымы да берирме; сени

атынгы бийикге чыгырырма, ырахматлыгымы берирме; санга ыра-
зылагъа ыразылыгымы берирме, сени суймегенлени суйем, сени
юсюнг бла уа битеу халкъла ыразылыкъ алырла». (1)

Уллу Аллах Ибрахим юдегили болса да сабийи уа бол-
магъанына да къарамай, аны чакъыргъанды. Аллах анга жер
берирге, андан уллу халкъны жаяргъа, атын а уллу махтаугъа
тийишли этерге айтханды. Бу Сёзюн Аллах алакат толтургъ-
анды. Бек сейри уа — Уллу Аллах Ибрахимни юсю бла битеу
да жерни тайфаларына, халкъларына ыразылыгъын бергенди.
Бу Сёзде Масихни келлиги да белгиленгенди. Алайды да,
Масих Ибрахимни туудукъларындан боллугъун Аллах битеу да
дуниягъа баям этгенди. Аны юсю бла ыразылыгъын да ийге-
нин айтханды.

— Да ол ант Масихни юсюнден да болгъанын а сен къалай
билалгъанса? — деди Ахмат.

— Тауратда ол да окъуй баргъан къадарда ачыкъланады, —
деди Хамит. — Бир талай заман озуп, Ибрахимге эки да жаш
тууады. Бири Сара деген къатынындан, аты — Исхакъ, бири уа
Сараны, къарауашы Анжардан — Исмайыл. Уллу Аллах Исмай-
ылгъа да ыразылыгъын бергенликге, Ибрахимге Исхакъ тууар-
дан алгъа, Масихни юсюнден анты Исхакъдан боллугъун айт-
ханды:

«Сени къатынынг Сара санга жаш табар да сен анга Исхакъ
атарса. Мен аны бла, аны туудукълары бла да ёмюрлюк келишим
этерме. Исмайылны юсюнден айтханда уа, Мен сени тилегинги
эшитгенме: Мен анга да ыразылыгымы берирме. Аны да халкъын
кёп этерме. Ол онеки патчахны атасы болур. Алай келишим а Сара
тийишли кезиунде табарыкъ Исхакъ бла этерикме». (2)

— Хау, Аллах ыразылыгъын берген Исмайыл араб халкъны
атасы болгъанды, — деди Ахмат. — Алай, биз билгенден, Ис-
майылны туудукъларындан да Уллу Аллах кёплени файгъанбар
этгенди.

— Исхакъны эки жашы болгъанды, — деди Хамит. — Исай
бла Якъуп. Айтылгъан Масих да, дегенди Аллах, Якъупну туу-
дукъларындан келликди:

«Мен, Дунияны Жаратхан, сени атанг Ибрахимни, Исхакъны
да Жюйюсханлары, сен жатып тургъан жерни Мен санга бла сени
туудукъларынга берликме. Туудукъларынг жерни къумуча кёп бол-
лукъдула. Ала кюнчыгышдан кюнбатышха, шымадан къыбылагъа

дери жайыллыкдыла. Битеу да дуняны халклары санга, сени туудукларынга ыразылыкларын айтырыкдыла». (3)

Бек сейири уа, Уллу Аллах Якъупха айтхан кезиуонде, битеу Ибрахимге айтхан антын къатлап айтханды.

— Ала экиси да тѣлюден тѣлюге ѣтюп келген бир ант болгъандыла, — дегенди Хамит. Кесинг кѣргенден, Аллах битеу да дуняны халкларына ыразылыгын Якъупну юсю бла айтханды.

— Да хау, мен ангылагъандан, Масих энтда да Сыйлы Китапны баш темасы бола башлайды, — деди Ахмат, ышара.

— Тюз алайды, — деди Хамит да. — Израильни сабийлеринден кѣп юйор болгъанды. Уллу Аллах Масихни аланы биринден айырыргъа дегенди да, Дауут патчахны сайлап, аны бла келишим этгенди. Башха билгичлени кѣбюсюнде да Масих Дауутну дукъумундан боллугъу айтылып келгенди. Дауутдан эки жюз жыл чаклы кеч жашагъан Ишай файгъанбар Есейни дукъумун кесилген терекге ушатханды. Есей Дауутну атасы эди. Ол юйорден, деген эди Ишай, Уллу Аллахны Нюрюнден толлукъ тууарыкды. Ол дуняны жарлыларына тюзлюк келтирликди, Ол жаннетге ушагъан Патчахлыкъ къуарыкды, ол Патчахлыкъ Уллу Аллахны туурасында боллукъду. Аны юсюнден Ишай былай жазады:

«Есейни тюккючюнден /Дауут патчахны атасындан/ бир зыгыт /сабий/ жаратыллыкды, бутакъ тамырына дери ѣсерикди. Бу сабийге Уллу Аллахны Нюрю сингерикди... Ол жарлыланы ѣкюллери боллукъду. Аны оноулары тюзлюкге къуллукъ этерикдиле... Ол заманлада Есей дукъумундан жаратылгъан адам халкъланы араларында байракъча сюелликди да, Ол тургъан жер махтаугъа тийишли боллукъду». (4)

— Ыхы, энди бир къарайыкъ, мен тюз ангылагъан эсем, — дегенди Ахмат. — Уллу Аллах Масих Ибрахимни, Исхакъны, Якъупну, Дауутну туудуклары боллукъду, дегенди.

— Тюппе-тюз алай! — деди Хамит, жарыкъ ышара. — Биз Инжилни окъугъанда кѣргенибиз — Иссаны жаратыллыгъы, дунягъа келлиги алгъадан белгили болгъанды. Ма Инжил да Масих туугъан дукъум терекден башланнганы аны ючюндю. Масих Ибрахим бла Дауутну туудугъуду, алаймыды?

— Хау. Сыйлы Китапны баш темасы энтда да бир тохташдырылады. Ол Мариямны жашы Иссады, — деди Ахмат. — Алай менде дагъыда бир къыйын соруула бардыла да аланы келир тюбешиуюбюзге къояйыкъ.

АЛЛАХ БИРДИ

— Бу сен кѳрген неди? — деген сорууну берди Ахмат, юч да бармагын кѳргюзте.

— Бир кѳолунгу юч бармагын кѳреме, — дей ышарды Хамит. Ол Ахматны акълында болганны биле эди.

— Хамит, сен акъыл этгеннге кѳре, Уллу Аллах бир угъай, юч болады да?

— Сен мени къалай ийнанганымы арсарсыз ангылап кѳй-мазгъа да болурса. Алай мен, Кѳкню, Жерни да жаратхан, Кючю Уллу, Хар нени да билген, Хар жерге да жетишген Аллахха ий-нанама.

Сен билгенден, мени диним Сыйлы Китапды. Анга таянама. Ол а Уллу Аллах бирди дейди. Ол Сыйлы Китапны кѳп жеринде айтылады.

— Алай Уллу Аллах бир да болады, ючбирлик да болады: $1+1+1=3$. Сора, былайда бирлик къайда? — деп, Ахмат биягъы юч бармагын кѳргюзтдю.

— Сен ангылагъаннга кѳре, сен бир Ахматмыса, огъесе эки-ми?—деди Хамит.

— Бирме, аны не соруп кереклиси барды, — деди Ахмат.

— Да Уллу Аллах, сени жарата туруп, нюр бла чархынг болгъандыла. Чархынг Ахматды. Алаймыды?

— Хау, алайды.

— Нюрюнг, жанынг а? Ол да Ахматды да?

— Да хау, — деди Ахмат, Хамит къайры тарта тебирегенин ангылай.

Хамит а бардырады:

— Да сора бизни экибирлик этип жаратхан Аллах Кеси ючбирлик болургъа нек жарамайды?

— Бир кесек тынгылап, Хамит жангыдан башлады:

— Уллу Аллах дейик, юч да тюрлю кѳрюннген бирди дейик. « $1+1+1$ » дегенчамы болады?

— Бир, — деп шош айтды Ахмат. — Да. Мариямны жашы Исса адамды. Ол Аллахны жашы тѳююлдю, — деп, Ахмат Хамитге тюрслеп къарады. Сен а Масих Аллахны жашыды дейсе да?

— Сен а къалай сунаса да? — деди Хамит.

— Мен бек ийнаналмайма, — деди Ахмат. — Алай сен а Мари-ям Масихни анасы, Аллах а — атасы, дейсе. Алай эсе, Масих аладанмы туугъанды да?

— Аллах сакъласын аллай акъылдан! — деди Хамит. — Мен а алай сунмайма, Масихни ызын тутханлада да алай суннган болмагъанына ийнаныпма.

Ахмат бек сейир этди да:

— Да сора, неге ийнанаса? — деди.

— Мен ийнаннган — Уллу Аллах ёлюмсюздю; Ол дуня жаратылгъынчын да болгъанды, — деди Хамит.

Инжил Масихни юсюнден айтханда, дуня Андан башланнганды демейди. Инжил дуня жаратылгъандан алгъа башланнганды. Инжилде жазылгъаны:

«Эм алгъа Сёз бар эди. Сёз Аллахда эди эм Сёз Аллах эди. Ол эм алгъа Аллахда эди. Хар зат да Аны юсю бла жаратылгъанды, бар болгъан затладан Олсуз бир зат да болмагъанды. Жашау Анда эди, жашау да адамланы жарыгъы эди». (1)

Уллу Аллах дуняны Сёзю бла жаратханды, алай туююлмюдю? — деди Хамит.

— Хау, алайды. Уллу Аллах: «Болсун!» — дегенди да — Болгъанды, — деди Ахмат.

— Алайды да, Уллу Аллах дуняны Кесини Сёзю бла жаратханды, — деди Хамит. — Ол Уллу Аллахдан айтылгъан Сёз а Аны бир кесеги болгъанды. Сёзюню ишлеген, жаратхан магъанасы болгъанды. Ол Сёз айланып айтылгъан жерде жашауну тюрлю-тюрлю формалары жаратыла баргъандыла.

— Сен айтханны тюзге санайма, алай ол айтымны, «Сёз уллу эди» дегенни шарт магъанасын билирге сюеме, — деди Ахмат.

— Мен, сёз ючюн, сюдде шагъат болсам, мени сёзлерими менден айырыргъа, энчи этерге амал боллукъ туююл эди, — деди Хамит. — Мени сёзлерим мени кёргюзтгенлери бла бирге, мени бир кесегим боллукъ эдиле. Биз экибиз да шёндю ушакъ эте тургъан сагъатда бизни сёзлерибиз бизбиз. Уллу Аллах дуняны жарата туруп айтхан Сёзю Аны бла бирге болгъанды. Алайды да, сен Уллу Аллахны Аны Сёзюнден энчи эталлыкъ туююлсе. Аллахны ол ёлюмсюз Сёзю Аны биргесинеди. Ол Аны шартларын жүрютеди. Ол шартла Мариямны жашы Иссада чыгъадыла. Жазылгъанындача:

«Сёз, адам болуп, толу шафауаты эм хакъ кертилиги бла, бизни бла жашагъанды; биз да Аны алапатлыгъын кёргенбиз. Атадан жангыз туугъанны алапатлыгъын». (2)

Хамит а сёзюн бардырады:

— Уллу Аллах Кесини юсюнден айтхан шартланы барысы да Масихде чыкыгандыла.

— Уллу Аллах сыйлыды. Адамла Масихни сыйлылыгыын кёргенде, ала анда Аллахны сыйлылыгыын кёргендиле.

— Уллу Аллах суюмекликди. Адамла Масихде адамлагъа суюмекликни кёргенде, ала Анда Аллахны суюмеклигин кёргендиле.

— Уллу Аллахны кючю, власты да барды. Аны кючю таркбаймайды. Адамла Аны тенгизде атлай баргъанын, тенгиз боранын тохтатханын, ётмеклени санын керелегенин, кёп этгенин, сокъургъа кёз жарыгыын бергенин, ёлгенлени сау этгенин кёргенлеринде, ала Аллахны кючюн, властын, махтаулуугъун кёргендиле.

— Да Аллах Кесин бир адамда жюрютгенде, Ол хар къалайгъа да къалай жетишалганды? — деди Ахмат, даулашны бардыра. — Огъесе Аллах Масихде болгъан кезиуонде дунягъа оноу этгенин биразгъа тохташдырыпмы къойгъан эди?

— Ахмат, — деди Хамит. — Сёз ючюн, экибиз да къыйырычасы болмагъан океандабыз. Биз, ийилип, ол океандан бир стакан суу алабыз. Ол сууну тинтип кёрсек, башхача айтханда-лаборатория анализ этсек, анда битеу да океанда болгъан суудан башхалыкъны табарыкъ туююлбюз. Масихни иши да алайды. Ёлюмсюз, Кючю Уллу, дуняны жаратхан Аллах къалайгъа да жетишеди, аны бла бирге Кесин Масихде сыфатлайды. Аны бла бирге Ол Кесин Масих бла чеклеп къоймайды. Ол къайда да жетишеди.

— Алай болгъанлыкъгъа, Уллу Аллах Кесин адамда сыфатларыкъ туююлдю, — деди Ахмат.

— Биз Уллу Аллахыбызны онгларына чекле салаллыкъбызмы? — деди Хамит. — Биз Аллахны юсюнден айтханда, «Ол болаллыкъ туююлдю» дегенни айталлыкъ туююлбюз.»

— Да хау, Аны къолундан келмез зат жокъду. Алай мен Аны адам сыфатда кёралырма деп айталлыкъ туююлме.

— Охо, ол зат бизни къолубуздан келаллыкъ зат туююлдю дейик. Нек дегенде, Уллу Аллахны къолундан келмез зат жокъду. Сен аны алгыын эшитмеген эсенг, Аллах Муса бла, жана тургъан чырпыладан селеше чыкыгъанына уа ийнанамыса?

Ахмат бир кесек сагъышланды да кесини оюмларына кеси да, ышарды. Аллахха адам сыфатында келген жаннган чырпыладан келгенден къыйын болмаз эди.

Хамит а бардырады:

— Ахмат, бир кесек сагъыш эт да кесинг айт: «Аллахны Сёзю», «Аллахны Нюрю» дегенлери кимди?

— Сыйлы Нюр окъуна Уллу Аллах блады. Биз билгенден, Мариям, Сыйлы Нюрден толуп, къарынлы болгъанды да, Жабраил мёлек айтханыча, Масихни тапханды:

«Санга Сыйлы Нюр тюшерикди эмда Аллаху-Тааланы кючю сени жабарыкъды. Ол себепден, туугъан сыйлыгъа да Аллахны Уланы деп аталлыкъды». (3)

Ишни башы уа неди дегенде, дуниягъа ол халда келген ким болгъанды?

Ахмат, сёз ючюн, сен Масихни заманында врач боласа да Аны туугъанына шагъат къагъыт жазаргъа тюшеди. Сен ол къагъытны къалай жазарыкъ эдинг? Сабийни атын къалай тохташдырылыкъ эдинг?

— Да, билмейме. «Мариямны жашы Исса» дер эдим, — деди Ахмат.

— Атасыны аты уа? — деди Хамит.

— Анасы — Мариям дер эдим, — деди Ахмат.

— Атасыны атын да жазаргъа тюшгенде уа... — дей ышарды Хамит.

— Да Аны атасы болмагъан ушайды да, — дегенни айтып, Ахматы шара ачылды.

— Биз ол графада ызлыкъчыкъ салып кетерге да болур эдик. Нек дегенде, Аны жерде атасы болмагъанды. Сора Ол къайдан келгенди да деген соруу тууар эди. Да сора ол «Аллахны Сёзю», «Аллахны Нюрю» деген кимди да?

Ол соруулагъа Аны Кесини жууаплары барды:

«...Нек дегенде, кёкден тюшген эмда жерге жашау берген, Олду Аллахны ётмеги. Жашауну ётмеги Менме. Манга келген бир заманда да ач боллукъ туююлдю эм Манга ийнанган суусап боллукъ туююлдю». (4)

«Кёкден, жашау бериучю ётмек Менме. Бу ётмекни ашагъан ёмюрге жашарыкъды. Мен берлик ётмег а Мени чархымды; аны уа Мен дуниягъа жашау берир ючюн берликме». (5)

— Ахмат, Ол адам улу ючюн кесини чархын берирге келгенди. Ётмек ашагъан кесини чархын кечиндиреди. Кёкден келген Аллахны ётмегин ашагъан а нюрден толады. Масиххе ийнанган, Андан юлюшлю болгъан ич ачлыгъын тойдургъан, суусабын къандыргъан болады. Мен аны кесим сынагъанма! Масих Уллу Аллахны санга ийген къурманыды, Ахмат.

— Мен ол затха алыкъын хазыр туйюлме, — деп, шош жууаплады Ахмат — Мени башымда тюрлю-тюрлю оюмла къайнайдыла. Сени Уллу Аллахха ийнаннганынги мен тюз ангыламагъанма. Сени бир Аллахха ийнаннганынга, Ол а Кеси Масихни сыфатында келгенине мен алыкъын ийнанып тюшюналмайма. Мен Масихни битеу жюрегимден сюйгеними сен билесе. Алай мени алыкъын жууапларын излеген бир талай сорууум барды. Мен акъыл этгенден, Хамит, биз алагъа жангы тюбешиуюбюзде къарарбыз.

УЛЛУ АЛЛАХ БЛА АДАМ

— Озгъан жол бардыргъан ушагъыбыз эсимден кетмей турады, — деди Ахмат. — Эм алгъа сен Мариямны жашы Исса адамды дегенсе, ызы бла уа Аны сыфатында Уллу Аллах Кесин кѳргюзтгенди. Да сора Ол кимди? Сиз Мариямны жашын Уллу Аллахны жашына санап иш а тура болурмусуз?

— Билемисе сен, Ахмат, — деди Хамит, — ол соруугъа жууап Уллу Аллахха жууукълукъда жашамакълыкълкыны ангылар ючюн деген ачхычды. Аллахны аллында адамны Аллахха ушатхан гюнях болур эди. Аллах а, Сыйлы Китап айтханнга кѳре, жерге адам сыфатында келгенди.

Масих адам болуп туугъанына кишини ишеги жокъду. Файгъанбарланы билгичликлерине кѳре, Ол Ибрахимни туудугъуду, Даутну туудугъуду, Мариямны жашыды. Алай Масих туугъунчу кѳп заман алгъа, билгичликде Уллу Аллах бизге Масихни сыфатында келгенин айтханды.

— Мен ангылагъандан, сен кертиси бла да Анда Аллахны Сыфатыны ачыкълыгын файгъанбарла алгъадан билдиргендиле депми айтаса? — деди сейирге къалгъан Ахмат.

— Сыйлы Китапны баш темасы, ѳезеги, мурдору Масихди. Ол себепден, Уллу Аллах Масихни файгъанбарлагъа белгили этгенине, ачханына сейир этерча туйюлдю! — деди Хамит.

— Сен аны манга кѳргюзтчу, — деди Ахмат. — Сыйлы Жазманы ол жерин кесим кѳзюм бла кѳрюрге сюеме.

Хамит бир кесекге сагъышлы болуп, айтды:

— Уллу Аллах бизни заманны тергеуонден 700 жыл алгъа Михей файгъанбардан Масих Байт-Лахм шахарда тууарыгын айтханды. Аны дагъыда айтханы — Ол туугъан увахтысындан кѳп да алгъа жаратылгъанды.

«Сен Байт-Лахм Ефрада, Яхуда дукъумда сен бек уллу болманг да Мени ючюн сенден Израилни Башчысы боллукъ чыгъарыкъды. Аны башламы дуня жаратылгъан бурун заманлагъа кетеди». (1)

Масих, Инжилде айтылгъаныча, кертиси бла да Байт-Лахмда туугъанды:

«Аны кибик Юсуф да Даутну юйюрюнден, аны дукъумундан болгъаны себепли, Галилеяны Назарет шахарындан Иудеягъа, Бейтлехем атлы Даутну шахарына барды. Анда аны бла сѳз тауусхан

Мариям бла жазылыкъ эди. Анда болган заманда уа Мариямны сабий табар сагыаты жетди. Эм кесини биринчи Уланын тапды. Аны бѐлеп, куудушха салды, нек дегенде, алагъа къонакъ юйде жер жокъ эди». (2)

Да сора дунягъа жаратылгъынчы болган Ол кимди? Иерусалимде ишекли иудейле бла ушагъында Ол Кеси айтханы:

«Сизни атагъыз Ибрахим Мени келир кюнюмю кѐрюр ючюн суйюннгенди. Кѐрген да этип къууаннганды». Сора иудейле Анга: «Сагга алыкъа элли жыл да болмагъанды, сора Сен Ибрахимни къалай кѐргенсе?» — дедиле. Исса алагъа: „Кертисин, кертисин айтама сизге: Ибрахим туугъандан алгъа да болганма Мен“, — деди. Ол заманда, Анга атар ючюн, ташла алдыла...» (3)

Кесибиз билгенден, Ибрахим жангы тергеуден 2000 жыл алгъа жашагъанды.

— Сора, Масих Кеси айтханнга кѐре, Ол дунягъа жаратылыр кюнден алгъа болганды, — деди Ахмат. Алай эсе уа, Уллу Аллах Кесини сыфатын Масихде кѐргюзтюрлюгюню юсюнден къайсы файгъанбар жазганды?

— Аны юсюнден Сыйлы Китапта кѐп кере окъургъа боллукъду, — деди Хамит. — Ишай файгъамбар Мариямны жашы Исса туугъан гитче къыралчыкъдан ким жаратыллыгъын айтханды. Ол Уллу Аллахны дунясында ъмюрлюк Патчахлыкъ къуарарыгъын айтханды. Ол Даутну туудугъу болган къадарда ол Патчахлыкъны башчысы болганлай турлукъду. Файгъамбар Масихни ким болганыны юсюнден айтады, Аны тюрлю-тюрлю атларын сагынады:

«Бу бары да сабий туугъанда боллукъду. Уллу Аллах бизге берген Улан Оноучу боллукъду, Кесине уа: Сейирлик Кенгешчи, Кючю Уллу Аллах, Ёмюрлюк Ата, Дуняя Гиназы деген атланы атагъандыла. Аны власты бла дуняя айтып-айтмазча ъсерикди. Ол Даутну юйюрюнден чыкъган патчах боллукъду, ъмюрлени тюзлюк бла халаллыкъда оноу этгенлей турлукъду». (4)

— Биз билебиз: Уллу Аллах биреуге ат бергенде, ол адамны ким болганын айтады. Да сора, Ахмат, Сейирлик Кенгешчи, Кючю Уллу Аллах, Ёмюрлюк Ата, Дуняя Гиназы деген кимди?

— Масихни сыфаты манга аз-аз эслене баргъанча кѐрюнеди. Ол Аны туугъан заманындан алгъа файгъанбарла этген сыфатына ушайды, — деди Ахмат. — Алай Уллу Аллах Кеси жаратхан дунягъа келлиги кертимиди ансы?

— Зекерияны жашы Ахия Масихни заманында жашагъанды. Халкъны Масихни келирине хазырлар ючюн, адамла, тобагъа къайтып, Анга ийнанганларын жалчытыр ючюн, Аны Уллу Аллах ийгенди. Ахиягъа сен кимсе, Аллах сени нек ийгенди дегенлеринде, ол Ишай файгъанбарны жазгъанын айтханды:

«...Къум ёзенде эшитилген ауазгъа тынгылагъыз: «Дунияны жаратханнга жолну хазырлагъыз, Уллу Аллахны, Уллу Оноучубузну жолун тюз ишлегиз. Аны суу ызлары толсуна, таулары тюзелсинде, ныхытлы жоллары сыйдам болсуна. Сора Дунияны Жаратханны Махтауун бары да кёрюрле...» (5)

Ишай суратлагъаны уллу патчахны келгенине ушайды. Анга къум ёзенни юсю бла тюз, сыйдам да жолну ишлерге керекди. Ол бизге келлик патчах ким боллукъ сунаса, Ахмат?

— Да файгъамбар айтханнга кёре, Ол биз баш ийген Раббийибизди, — дегенни айтды Ахмат сагъышлы ауаз бла.

— Аны бютюн да шарт ангылар ючюн а, — деди Хамит, — Жазманы андан арысын окъуюкъ. Анда жазылгъаны:

«Сион, сени барына да керек жангылыгъынг барды. Бийик тауну башына чыкъ да, аны иги эшитдирип кычыр. Иерусалим, сени хапарынг хайырлыды, аны ючюн, къоркъмай, битеу да иудей шахарлагъа: „Къарагъыз, ма Уллу Аллах, сизни башчыгъыз!“ — деп билдир. Дунияны жаратхан битеу Кючю бла келеди, адамлагъа оноу этеди. Ол адамлагъа Саугъа келтиргенди — ол адамлагъа ыразылыкъды. Сюрюочю къойланы ызындан алып келгенча, Дунияны жаратхан Кесини халкъын бирге жыярыкъды. Ол къозуланы къолуна аллыкъды, аналары уа алайда боллукъдула». (6)

— Да энди, Ахмат, айтчы, файгъанбарны билгичине кёре, ол сюрюочю халда келлик кимди?

— Мен ангылагъандан, файгъанбар Дунияны жаратхан Уллу Аллахны юсюнден айтады.

Хамит а сёзюн бардырады:

— Сени эсингде болур, Ахмат, ол Масихни юсюнден билгичле бары да Мариямны жашы Иссаны заманында болгъандыла.

Масих дуниягъа келирден алгъа Жабраил мёлек, Зекериягъа келип, ол жашны энчи хунерини юсюнден айтханды:

«Нек дегенде, ол Раббийни аллында улоу боллукъду, чагъыр эм эсиртиучю ичхи ичерик тюйюлдю, анасыны къарнында заманында

окъуна Сыйлы Нюрден толлукъду. Ол Израильни уланларындан кё-
бюсюн Раббий Аллахларына къайтарлыкъды. (7)

Аланы жүреклерин сабийлерине бурур ючюн, бойсунмагъанланы да тюзлюкю бла бир акъыллы этер ючюн, Раббийни аллында Или-
ясны нюрю бла, эм кючю бла келликди». (8)

— Ахмат, Инжилде жазылгъаннга кёре, Ахия фыйгъанбар ким-
ни аллында келгенди?

— Дунияны Жарытхан, ала табынган Оноучуну, — деди Ах-
мат.

— Ахия фыйгъанбар туугъанда окъуна, — деди Хамит, — Зе-
керия кесини жангы тууарыкъ жашыны юсюнден айтханды:

«Сабий, санга да Аллаху-Тааланы фыйгъанбары аталлыкъды. Сен Раббийге жолланы хазырлар ючюн, Аны аллында барлыкъ-
са. Аны халкъына гюняхларыны кечилиую бла къутхарыллыкъ-
ларын билдирликсе. Бизни Аллахыбыз Уллу жумушакъ жүрекли-
лиги бла бизни кечерикди. Ол бизге бийикледе туугъан кюнча
келликди». (9)

— Ма аны ючюн, сен кёргенден, Ахмат, Ахия фыйгъанбар Жаб-
раил мёлекни, Зекерияны да айтханларына кёре, Дунияны Жарат-
хан да алгъа келликди. Аны ызындан келлиг а — Уллу Аллах
Кеси.

— Хау, мен аны ангылайма, Масих келгенде кертиси бла да
алай болгъанды, — деп, Ахмат таукел айтды.

— Тюппе-тюз алай, — деди Хамит. — Мариям Дауутну шаха-
ры Бойт-Лахмда Масихни тапханда, Уллу Аллахны мёлеги ол
кезиуде алайда, ёзенде тургъан сюрюучюлеге келип, алай айт-
ханды:

«Къоркъмагъыз. Мен сизге битеу да халкъны къууандырлыкъ
хапарны келтиргенме! Бюгюн Дауутну шахарында сизни Къутха-
ручугъуз туугъанды — Оноучу Масих!» (10)

Масих Кеси Уллу Аллах болгъанына Аны Инжилде Кесини
юсюнден айтханы да шагъатлыкъ этеди. Сез ючюн, Ол:

«Атам бла Мен бирбиз», — дегенди. (11)

— Мен алгъадан окъуна Мариямны жашы Иссаны бек суй-
генме, — деди Ахмат. Алай Аны бу дуниягъа нек келгенин,
Масих кертиси бла да ким болгъанын мен энди толусунлай

ангылагъанма дерге боллукъма. Санга уа, Хамит, заманынгы кызыгъанмай, аны манга ангылатханын г ючюн бек ыразыма.

— Ахмат, — деди Хамит жюрек талпыныуу, учунууу бла. — Масиххе ийнаннганын г ючюн Уллу Аллах сени битеу гюняхларынгы кечеди, ёмюрлюк жашау береди.

Ёлюмню хорлап, ёлгенден тиргизилген Масихни айтханы:

«Тиргизилиу да, жашау да Менме; Манга ийнаннган ёлсе да жашарыкъды. Жашагъан эм Манга ийнаннган хар адам ёмюрде да ёллюк тюйюлдю. Анга ийнанамыса? (12)

— Ахмат, сен Масиххе ийнаннганлагъа Уллу Аллах берген саугъаны алыргъа сюемисе?

— Хау, мен Аны эшигими къагъа тургъанын эшитеме, — деди Ахмат, кёз жашлары жылтырай. — Уллу Аллахны саугъасын мен къалай алыргъа керекме?

— Ол къыйын иш тюйюлдю, — деди Хамит. — Уллу Аллахха кесингча табын. Ичингде болгъанны Анга толусунлай, жашырмай айт. Ол аны Кеси да биледи. Масих санга Кесин къурман этгени бла кечимни ал. Уллу Аллах санга Сыйлы Нюрю бла келир ючюн, тилек эт. Масихни ызын тутхан, Аны сохтасы бол. Масих Иссаны Атын айтып, тилек эт. Ол, Кесин къурман этип, Кёкдеги Атасы бла сени ортагъызда байламлыкъ тохташдыргъанды.

Сен ол халда Масихни алсанг, Уллу Аллахдан саугъача, сенде бир сейирлик зат боллукъду. Инжил юйретгеннге кёре, сен башында туугъанча боллукъса. Уллу Аллахдан санга жангы жашау келликди, Уллу Аллах бла халларын г тохташырыкъдыла. Уллу Аллах, сени Атанг болуп, сен а Аны уланы боллукъса. Аны юсюнден Инжилде Масиххе жангы келгенлени юслеринден былай айтылады:

«Анга ийнанып башлагъанла, Уллу Аллахны сабийлери болургъа эркинлик аладыла». (13)

Ала экиси да, тилеклерин бошап, Уллу Аллахха ийнаннганларын айтханда, Хамит, жарыкъ ышара:

— Жуукъ бол бизни юйюрге! — дегенни айтды. — Энди биз Масихни юсю бла Уллу Аллахны уллу юйюрюнде къарындашлабыз.

— Мен санга къалай ыспас этерге билмейме! — деди Ахмат, жюреги къууанчдан тола.

— Аны ючюн Уллу Аллахха табын. Аны хар кюн сайын эт, — деди Хамит. — Масих Иссагъа ийнаннганла бла байламлыкъла

изле. Ма энди сен кертиси бла да Масих сохталарына юйретгенча тилек этериксе:

«Эй, Кёкледеги Атабыз! Сени Атынг сыйлы жүрюсюн. Сени Патчахлыгыынг келсин. Кёкде кирик, жерде да Сени буйругуынг болсун. Бизни кюнлюк ётмегибизни бизге бююннге бер. Эм бизни борчларыбызны кеч, биз да борчлуларыбызга кечгенибиз кирик. Эм да бизни терилтиуге тюшюрме, алай а бизни хыйлачыдан кьутхар». (14)

КЪОШАГЪЫ

Сыйлы Китапдан алыннганы

Къурманлыкъ къозусу

- (1) Рим 6:23
- (2) Йухан. 1:29
- (3) Ачыкъл. 3:20

Уллу Аллахны Къурманы

- (1) 1Тим. 2:5–6
- (2) Яхуда 9:22
- (3) Ишай 53:4–7
- (4) Забур 23:15–19
- (5) Маттай 10:45

Гюнях

- (1) Башл. 2:16–17
- (2) Рим. 5:12
- (3) Башл. 3:15

Ибрахимни жашы

- (1) Башл. 12:1–3
- (2) Башл. 17:19–21
- (3) Башл. 28:13–14
- (4) Ишай 11:1–2, 4, 10

Аллах бирди

- (1) Йухан 1:1–4
- (2) Йухан 1:14
- (3) Лук. 1:35
- (4) Йухан 6:33–35
- (5) Йухан 6:51

Уллу Аллах бла адам

- (1) Мих. 5:2
- (2) Лук. 2:4–7
- (3) Йухан 8:56–58
- (4) Ишай 9:6–7
- (5) Ишай 40:3–5
- (6) Ишай 40:9–11
- (7) Йухан 10:11
- (8) Лук. 1:15–17
- (9) Лук. 1:76–78
- (10) Лук. 2:10–11
- (11) Йухан 10:30
- (12) Йухан 11:25–56
- (13) Йухан 1:12
- (14) Матт. 6:9–13